

19. Мостовий О. Музично-співацьке життя м. Підгаєць // Підгаєцька земля: історико-мемуарний збірник НТШ / Ред. Т.Гунчак. – Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1980. – Т. XXIV. – С. 348.
20. Назарко І. Товстолуг // Шляхами Золотого Поділля. УА. – Т. 3. Філадельфія, 1983. – С. 459.
21. Сkochиляс І. Літопис Борщівщини: Історико-краєзнавчий збірник. – Борщів: КТ «Джерело», 1994. – Вип. 5. – С. 285.
22. Черепанин М. Музична культура Галичини. – К.: Вежа, 1997.

Maria Izdepska-Novitska

THE ENLIGHTENING ACTIVITY OF CHORUS CIRCLES IN WESTERN PODILLYA IN THE 20–30-TH YEARS OF THE 20-TH CENTURY

The article elucidates the role and meaning of enlightening circles in the process of choral activity's relation in Western Podillya in 20th – 30th of the 20th century, and also the great attention is paid to the selection of repertory for them.

Віолетта Дутчак

МИСТЕЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЙОСИПА ГОШУЛЯКА В КОНТЕКСТІ БАНДУРНОГО МИСТЕЦТВА ДІАСПОРИ

У статті розглядаються життєвий шлях і основні творчі здобутки відомого українського співака, уродженця Західного Поділля Йосипа Гошуляка крізь призму його мистецьких контактів у діаспорі з колективами бандуристів і окремими постатями виконавців (Г.Китасти́м, Б.Шарком, І.Задорожним та ін.). Аналізується також творчість співака, споріднена з традиційним кобзарським репертуаром.

Серед багатьох актуальних проблем сучасного українського музичного мистецтва важливим залишається визначення ступеня спадкоємності мистецьких традицій як регіональних, так і загальнонаціональних у творчості виконавців і композиторів теренної та еміграційної України. Творчість представників діаспори раніше або взагалі не розглядалася музикознавцями і культурологами, оскільки перебувала під негласним табу, або висвітлювалася однобічно (чи категорично відірвано від загальноукраїнських процесів, чи без належної об'єктивності та урахування загальної цілісної картини функціонування різних сфер музичного мистецтва діаспори). Проголошення незалежності держави, налагодження щільних творчих і наукових контактів із зарубіжжям, видання в останні роки численної літератури, повернення в Україну з-за кордону багатьох культурних цінностей дозволяють поступово створити сукупну картину діяльності українських митців у еміграції, створити наукове підґрунтя для дослідження у цьому напрямі. Значну інформативну цінність для цього складає також мемуарна література відомих діячів української діаспори, зокрема диригента Олександра Кошиця [3; 4; 5], співаків Модеста Менцинського [8], Ірини Маланюк [7], Володимира Луціва [6], Йосипа Гошуляка [2] та ін.

Метою пропонованої статті є визначення сфер дотичності та мистецької співпраці відомого співака, уродженця Західного Поділля Йосипа Гошуляка і бандуристів української діаспори. Пошуковими завданнями, відповідно до мети є аналіз життєвого і творчого шляху співака, його просвітницької діяльності у культурному просторі спільних творчих проєктів із колективами і окремими виконавцями, які представляють бандурне мистецтво української діаспори (Капелою бандуристів ім. Т.Шевченка, Григорієм Китасти́м, Богданом Шарком, Володимиром Божиком, Іваном Задорожним та ін.). Одночасно здійснюється також аналіз репертуару співака у контексті його наближеності до епічного та пісенного жанрів кобзарства. Матеріалом дослідження першочергово послужили особисті спогади і листування Йосипа Гошуляка [2], репертуар співака, вміщений у збірнику «Пісні, думи

та романси з репертуару Йосипа Гошуляка» [9] та записаний на аудіодиски, а також окремі статті про виконавця Марти Онуфрів, Марії Гарасевич, Григорія Нудьги [2].

Землі Західного Поділля дали Україні багатьох визначних діячів, у тому числі митців, серед яких композитор Денис Січинський, режисери Лесь Курбас і Йосип Гірняк, співачка Соломія Крушельницька та ін. До їх когорти належить і Йосип Гошуляк, який народився в с.Палашівка на Тернопіллі 7 жовтня 1922 р. Мистецька атмосфера оточувала його з раннього дитинства – народні пісні матері, «поважна музика» церковного хору, до якої його залучав дід, музичні інсценізації в місцевій «Просвіті», захоплення інструментальним фольклором троїстих музик. Під час навчання в Чортківській українській гімназії, школі-десятиріччі починається професійне опанування Йосипом навичками співу, теорією музики, знайомство з відомим хором Дмитра Котка. З початком Другої світової війни Йосип Гошуляк вступає до Станіславівської духовної семінарії, «віддаючись церковному співу та молитвам». Проте раптове вивезення сім'ї до Німеччини і пошуки родини переривають навчання Й.Гошуляка. У таборі м.Аугсбург він знаходить рідних, вступає до церковного і світського хорів, активно виступає як хорист і соліст, беручи участь у театральних постановках В.Блавацького, В.Божика, Я.Барнича. «Жстокість воєнних років штовхнула мене до богослов'я, згодом у мені таки переміг потяг до світу неперевершеної гармонії – музики, співу», – згадував співак [2, 29]. Саме до таборового періоду Німеччини належать початки творчих зв'язків співака з Григорієм Китастиком, Богданом Шарком, Володимиром Божиком, Романом Левицьким та ін. У цей час розпочинаються і серйозні заняття сольним співом (приватні заняття у Д.Йохи-Березинця), продовження навчання у місцевій духовній семінарії (Баварія).

У період 1947-1949 рр. Йосип Гошуляк перебуває у семінарії в Голландії, співає в хорі М.Антоновича, який вплинув як диригент, педагог, музикознавець на його творче становлення.

З 1949 р. родина Гошуляків оселяється в Канаді в м. Торонто. Тут Й.Гошуляк продовжує вокальні студії на оперному відділі місцевої консерваторії (у класі італійської співачки Джіни Чіни). Відмовившись від кар'єри священика, він повністю присвячує себе співу, протягом наступних років співпрацює з Торонтською оперою, виконавши численні оперні партії баса-баритона, виступає по радіо і на телебаченні. Для сталого матеріального забезпечення Йосип Гошуляк вимушений завершити бібліотечну освіту в Оттаві, після чого протягом 28 років, аж до пенсії, працює в Метрополітальній бібліотеці Торонто.

У 1980 і у 1990 р. Йосип Гошуляк здійснює концертні подорожі в Україну, де виступає з сольними програмами, презентує свої записи і мемуари.

До репертуару Йосипа Гошуляка як соліста входили басові оперні партії світової (Д.Верді, Д.Пуччіні, Г.Доніцетті), російської (М.Мусоргський, П.Чайковський) та української (М.Лисенко, М.Аркас, А.Вахнянин, Б.Лятошинський, Г.Майборода) класики. Окрім оперної, серед захоплень і виступів співака була постійно і камерна пісенно-романсова творчість українських композиторів. Завдання концертів Йосипа Гошуляка полягало у популяризації української народної пісні. Цей напрям його діяльності співзвучний з виступами Солямії Крушельницької, Олександра Мишуги, Олександра Кошиця та ін.

Особливою любов'ю в співака користувалася бандура і бандурне мистецтво. Цей інструмент для нього був національним символом, а плекання кобзарства – необхідною умовою для збереження українських традицій в еміграції. У своїх мемуарах Й.Гошуляк наголошував на особливій ролі Капели бандуристів ім. Т.Шевченка (яка з 1947 р. місцем свого постійного перебування обрала м.Детройт у США) у музичному світі, високо цінував її мистецькі здобутки, вбачаючи в них і свою «мізерну частку»: «Цей мистецький колектив сприяв величезному поступу у поширенні української музичної культури не тільки серед своєї еміграції, але й серед чужинців як на Заході Європи, так і на американському континенті» [2, 129]. З жалем співак відзначає, що «ніхто за рахунок концертування з Капелою ні не збагатився, ні не доробився до маєтків», проте такої мети ніхто з учасників колективу і не ставив, адже вона виконувала важливу місію у збереженні національного характеру культури в діаспорі [2, 115]. Зайнятість не дозволяла співаку часто співпрацювати з капелою, залишилися нереалізованими його концертні поїздки 1958-1960 рр., участь у відзначенні окремих ювілейних

концертів. Проте в 1962 р. Й.Гошуляк вирушає як соліст і хорист з Капелою ім. Т.Шевченка під керівництвом І.Задорожного в турне центральними, південними та східними штатами Америки. Сольні номери Гошуляка в супроводі капели в цій поїздці – «Почаївська Божа Матір» (обробка М.Леонтовича) та американський гімн, окремі сольні виступи – «Моліться, братія» М. Лисенка (слова Т.Шевченка), «Думи» М.Гайворонського, «Ой чого ти, Дніпре» М.Фоменка. «Ця поїздка стала стимулом до подальшої праці, бо вона показала, що в умовах еміграційного життя музичним мистецтвом можна і треба ширити добру славу України», – писав співак [2, 117]. Схвальні рецензії-відгуки, переповнені слухачами зали також стали поштовхом для продовження співпраці з капелою бандуристів. Співак брав участь у 50-літньому ювілеї колективу (1969 р.), де також виступало багато ансамблів бандуристів (загалом близько 300 виконавців-бандуристів). Крім цього, переписка з головою управи капели Петром Гончаренком дозволяє визначити турботу Гошуляка про професійний мистецький рівень колективу, необхідність його участі у багатьох презентаційних заходах в еміграції, проте їм не завжди судилося здійснитися.

З диригентом Володимиром Божином, який певний період керував Капелою бандуристів та хорами в еміграції, Йосип Гошуляк спілкувався лише періодично, нерівномірно, проте відзначав, що саме він був «першою особою, першим справжнім маестро, у якого я ставив перші професійні кроки в чудовому світі музики» [2, 227].

Тривале часове листування Гошуляка з Богданом Шарком (бандуристом, що проживає у Мюнхені (Німеччина), окрім обміну інформацією про мистецькі успіхи виконавців, містить широкі філософські роздуми про проблеми діяльності в умовах еміграції музикантів-професіоналів. Й.Гошуляк зауважував, що «організатори постійно ігнорують професійних виконавців, які мусили б виступати на імпрезах. У програмі виконавці-аматори так надалі і домінують. О, яку правду казав колись мені тридцять років тому пок. М.Голинський: «Українській еміграції професійні артисти-виконавці не потрібні!» [2, 304]. Ці слова засвідчують ті проблеми, з якими постійно боровся співак: «Український емігрантський естаблішмент, як правило, ніколи не цинив ні музичних творів високого рівня, ні того ж рівня виконавців – пропагандистів цих творів» [2, 130].

Тісні взаємини едали Йосипа Гошуляка із Григорієм Китастином (останній протягом багатьох років очолював Капелу ім. Т.Шевченка, виступав як соліст-бандурист, був автором численних обробок і авторських творів). Йосип Гошуляк залучав композиції Григорія Китастого до свого репертуару, зокрема його оригінальні сольні вокально-інструментальні твори («Великодні дзвони» на слова Б.Олександрівна), а також твори, написані в жанрі авторських транскрипцій та обробок українських народних пісень. Серед них треба назвати «Думу про Матір Україну», «Думу про Богдана Хмельницького» (слова Андрія Малишка, музика Сергія Потоцького із кінофільму «Богдан Хмельницький», 1941р.) та обробку української народної пісні «Ой там чумак сірі воли пасе» (записана від Григорія Назаренка, члена Полтавської капели бандуристів, а пізніше – Капели бандуристів ім.Т.Шевченка), що вміщені в збірнику «Пісні, думи та романси з репертуару Йосипа Гошуляка» [9].

Гошуляк не випадково звертався до жанру думи. Саме кобзарська дума, на відміну від інших жанрів народної творчості, дає якнайбільший простір для вільної інтерпретації виконавцем художнього матеріалу, імпровізації, яка і визначає суть жанру. Перший приклад – «Дума про Матір Україну» – засвідчує, що автор твору майстерно володів прийомами аранжування як особливого виду творчості, а співак – засобами індивідуальної інтерпретації [9, 92-97]. Адже виконавець додає твору своє власне світосприйняття, стиль свого часу. Саме значний досвід виконавця-соліста дозволив Китастому створити вільні транскрипції відомих творів, що посіли почесне місце не лише в репертуарі бандуристів, але й і в провідних співаків. В інструментальному супроводі автор, використовуючи традиційні прийоми гри, зокрема такі, як тремоляндю, глісандо, арпеджовані акорди та пасажі, надав особливого «бандурного» звучання акомпанементу думи. Можливо, саме ця композиція Г.Китастого вплинула на бажання Й.Гошуляка записати саме під бандуру декілька народних дум та пісень. Листування засвідчує детальні плани співака відносно цього проекту, проте внаслідок хвороби Г.Китастого вони не здійснилися.

Пісня в обробці Г.Китастого «Ой там чумаки сірі воли пасе» вражає логічно вмотивованим підходом до жанру чумацької пісні, її протяжного, а за змістом і трагічного характеру [9, 146-147]. Цей твір Гошуляк виконував не лише у супроводі фортепіано, але разом із капелою бандуристів. Крім того, до репертуару співака входили й інші обробки Г. Китастого, зокрема «Ой вербо, вербо», «Ой Січ, мати», а також авторські твори – «Колискова» (слова Бориса Олександрів), «Нагадай, бандуро, співами» (слова Ніни Калюжної), «Не шкодую за літами» (слова Олександра Підсухи) та ін.

Творчий доробок Григорія Китастого Йосип Гошуляк оцінював дуже високо, залучивши до свого репертуару не лише вищеназвані твори свого побратима, але і ностальгічну пісню «Як давно» (слова Олександра Підсухи), яка завжди завершувала концертні програми співака і яку багато слухачів відзначали як виняткову, «де так схвилювано бринить туга за рідним краєм» [1, 556].

Певне продовження мала ідея запису під супровід бандури думового епосу та народних пісень. У цьому напрямі здійснювалася співпраця Й.Гошуляка з Віктором Мішаловим, відомим бандуристом діаспори, який з 1988 р. оселився в Торонто. Обома митцями був розроблений детальний план творів для першочергового запису: для початку планувалися народні думи «Про смерть козака-бандуриста», «Про трьох братів самарських», «Про Богдана Хмельницького», «Плач невільників», «Про сестру і брата», «Невільник» (з поеми «Сліпий» Т. Шевченка) [2, 371].

До свого репертуару Йосип Гошуляк, окрім дум, залучав також народні пісні, обробки яких здійснені бандуристами теренної України Федором Жарком («Вітер в гаї не гуляє», «Добрий вечір тобі, зелена діброва», «Над Дніпровою сагою», «Тече вода в синє море»), Володимиром Войтом («Бандуристе, орле сизий»), Володимиром Уманцем («Гей, по горі, по горі») та ін. Як писав співак, «пісня в моєму житті була всім – радістю, насолодою, натхненням, наснагою. Поза нею світ втрачав свої принади, розкоші і ставав сірим і сумним» [2, 28].

Отже, проведене дослідження дає підстави для таких висновків.

Йосип Гошуляк як співак українського зарубіжжя тісно співпрацював із колективами бандуристів і окремими виконавцями, зокрема із Капелою бандуристів ім. Т.Шевченка (Детройт, США), Григорієм Китастим (як з керівником Капели, так і композитором), Володимиром Божиком, Іваном Задорожним, Петром Гончаренком, Віктором Мішаловим та ін. Ці мистецькі контакти реалізувалися у виступах Й.Гошуляка як соліста з капелою («Кант про Почаївську Божу матір», «Ой там чумаки сірі воли пасе» та ін.), у гастрольних подорожах з колективом у 60-70-х рр. містами Канади і Сполучених Штатів Америки; у виступах з окремими сольними номерами в концертних програмах бандуристів; в опрацюванні співаком традиційного кобзарського репертуару (дум та пісень) у супроводі фортепіано та бандури. Особисті взаємини та листування Й.Гошуляка з бандуристами і диригентами діаспори та України Богданом Шарком, Галиною Менкуш, Іваном Задорожним, Володимиром Божиком, Іваном Гамкалом та ін. засвідчують щире і небайдуже вболівання митця за музичну українську культуру, за її достойне місце в світовому масштабі, за утвердження національних традицій в музиці. Водночас Йосип Гошуляк відверто ставить питання про проблеми функціонування мистецьких інституцій в середовищі української діаспори, діяльність українських громадських і культурно-просвітніх товариств за кордоном у справі не лише збереження, але й пропаганди професійного, політично незаангажованого національного мистецтва, де немає місця дилетанству і профанації. Цим співак зарекомендував себе справжнім патріотом України, виразником її інтересів у збереженні національного за характером музичного мистецтва, зокрема на ниві вокальної і бандурної сфер його функціонування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Витвицький В. За океаном: Збірник статей / Ред.-упоряд. Ю.Ясиновський. – Львів, 1996.
2. Гошуляк Й. Й свого не цурайтесь (Спогади, листування, матеріали). – Львів: Каменяр, 1995.
3. Кошиць О. З піснею через світ (Подорож Української республіканської капели). – Київ: Рада, 1998.
4. Кошиць О. Листи до друга .1904-1931 / Ред.-упоряд. Л.Пархоменко. – Київ: Рада, 1998.
5. Кошиць О. Спогади.– Київ: Рада, 1995.

6. Луців В. Від Бистриці до Темзи: Спогади, документи, публікації, листи. – Львів: Дивоцвіт, 1999.
7. Маланюк Іра. Голос серця. Автобіографія. – Львів: Collegium musicum (Видавництво Львівського товариства ім. Ріхарда Вагнера), 2001.
8. Менцинський Модест: Спогади. Матеріали. Листування // Авт.-упоряд. М.Головащенко. – Київ: Рада, 1995.
9. Пісні, думи та романси з репертуару Йосипа Гошуляка. – Тернопіль: Джура, 1999.
10. Самчук У. Живі струни. Бандура і бандуристи. – Детройт, США, 1976.

Violetta Dutchak

JOSYPH GOSHULJAK ART ACTIVITY IN THE DIASPORA BANDURA ART CONTEXT

The biography and main art achievements of the Yosyph Goshuljak, the well-known Ukrainian singer, who was born in west Podillja is considered in aspect of one's art contacts in diaspora with the bandura player's groups and solists (Kytasty H., Sharko B., Zadorozhny I. and others). The connected with traditional kobsar repertoire singer's art activity is analysed.

Ганна Карась

**МАРІЯ ДИТИНЯК У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ЗАХІДНОЇ ДАСПОРИ**

Стаття розкриває ретроспекцію творчої діяльності уродженки Західного Поділля Марії Дитиняк у контексті української музичної культури західної діаспори. Акцентується увага на таких гранях творчої особистості, як хоровий диригент, громадський діяч, музикознавець.

Українська музична культура західної діаспори, яка творилася впродовж ХХ ст., на теренах рідної землі була забороненою темою як для пізнання, так і для наукового вивчення. Відтворюючи правду про культурно-мистецькі процеси в еміграції, життя та творчість українських митців, їхню роль у справі збереження національної спадщини, дослідники повинні не лише відновлювати сторінки історії, але й розкривати процеси розуміння культурного простору у вигнанні. Все це сприятиме інтенсифікації процесу національного відродження української музичної культури в цілому.

Значну частину мистецької еміграції склали вихідці із західноукраїнських земель, у тому числі із Західного Поділля.

Яскравим представником культурно-мистецьких діячів у діаспорі є Марія Дитиняк – хоровий диригент, педагог, піаністка, музикознавець, громадський діяч, дійсний член Наукового Товариства ім. Т.Шевченка (надалі – НТШ) у Західній Канаді.

Публікації про Марію Дитиняк допоки що є фрагментарними та недостатніми для розкриття її як творчої особистості. У нарисі історії хорової культури в діаспорі М.Бурбана наведено біографічну довідку про М.Дитиняк в основному як діячку хорового мистецтва та подані матеріали про діяльність хору «Дніпро» [1]. Є коротка згадка про неї в «Історії українців Канади» М.Марунчака [6]. Висвітлення окремих сторін діяльності М.Дитиняк подано у її власних статтях [3; 4], деякі відомості можна знайти у довідкових виданнях [5; 7]. Глибоке аналітичне висвітлення творчої особистості Марії Дитиняк ще попереду, а пропонується стаття є однією із перших спроб подати ретроспекцію її багатогранної творчої діяльності.

Суперечність, яка є між об'єктивно існуючою творчою особистістю і реальним станом наукового вивчення її внеску у розвиток української музичної культури зарубіжжя, визначають актуальність цього дослідження. Сучасний період розвитку української музичної культури західної діаспори актуалізує глибокі наукові дослідження цього процесу.